

Wiadomości Numizmatyczne, R. LXII, 2018, z. 1–2 (205–206)

DOI 10.24425/wn.2018.125046

MARZENA GROCHOWSKA-JASNOS

HALERZ Z PRZEDSTAWIENIEM MADONNY Z DZIECIĄTKIEM ZNALEZIONY W TARNOWIE JEZIERNYM (POW. WSCHOWSKI)

ABSTRACT: The subject of the discussion is the attribution of the Friedensburg 648 (283), 649 (280), 650 (282) hellers with the representation of Virgin Mary with the Christ child and the eagle of Lower Silesia. The coin was found during archaeological works conducted in 1999/2000 in Tarnów Jezierny. The find was crucial for determining that the coin was struck before 1442. The location of its coinage — Głogów or Lubin is still a matter of discussion.

Wśród typów piętnastowiecznych haleryzy przypisywanych przez Ferdinanda Friedensburga¹ miastu Głogów znajdują się monety z przedstawieniem popiersia Madonny z Dzieciątkiem na lewym ramieniu (heraldycznie) na awersie i Orłem dolnośląskim z przepaską, na wprost, z głową w lewo na rewersie (Ryc. 1).

Ryc. 1. Trzy typy haleryzy z przedstawieniem NMP z Dzieciątkiem i Orłem dolnośląskim, wg Friedensburg 1931, nr 283; Friedensburg 1887, nr 650 (282), 648 (283), 649 (280)

Początek ich bicia Friedensburg datuje na rok 1449, od czasu zawarcia 23 grudnia, przez część książęcą i królewską Głogowa, unii monetarnej, gdy radni obu części miasta uzgodnili, że na terenie całego Głogowa mają pozostać

¹ Friedensburg 1887.

w obiegu wyłącznie halerze głogowskie². Z dokumentu nie wynika jednoznacznie, czy obie części miasta miały, czy nie miały odrębnej monety lub nawet mennic. Dlatego zakładać można, że w podzielonym mieście mogły być produkowane różne typy monet. Natomiast koncepcję Friedensburga co do atrybucji i datowania typów nr 648, 649 i 650 zdecydowanie można by odrzucić, gdyby nie kilka argumentów wskazujących jednak na ich głogowskie pochodzenie.

Znaleziska halerza z Madonną są bardzo rzadkie. W inwentarzu monet, zawierającym odkrycia do 1995 r., opublikowanym przez Stanisławę Kubiak i Borysa Paszkiewicza, wystąpiły zaledwie trzy skarby, w których znajdowały się halerze typu Fbg 650 (282), 648 (283), 649 (280). Są to: skarb z Pokoju (woj. opolskie) datowany na XV w., gdzie wystąpił jeden egzemplarz tej monety, skarb z Wilczkowic (woj. dolnośląskie) z 2. połowy XV w. — tutaj było już łącznie 290 halerzy z Madonną — i skarb z Nasali (woj. opolskie) z połowy XV w., z sześcioma egzemplarzami typu Fbg. 648³. Typ 648 odnaleziony został również podczas badań archeologicznych prowadzonych w latach 2005-2008 r. we Wrocławiu na Placu Czystym (Ryc. 2) na cmentarzysku przy dawnym kościele ewangelickim Salwatora (Zbawiciela). Znajdował się w zasypisku jamy grobowej (grób nr 234) z 2. połowy XVI w. należącej prawdopodobnie do pochowanej tam kobiety. Cmentarz został założony w 1541 r., a funkcjonował od 1542 r., z czego wynika że moneta została wrzucona do grobu ponad sto lat od czasu funkcjonowania jej w obiegu⁴.

Ryc. 2. Halerz z Madonną z Dzieciątkiem z cmentarzyska Salwatora we Wrocławiu, Fbg 648; wg Książek 2010, nr katalogu 56, średnica 11 mm, waga 0,21 g. Skala ok. 3:1

Zastanawiający jest brak odkryć tej monety w Głogowie, mimo sporej liczby znalezisk monetarnych dokonanych w trakcie prowadzonych tam badań archeologicznych. W zbiorach Muzeum Archeologiczno-Historycznego w Głogowie znajduje się jeden jej egzemplarz (Fbg 650), zakupiony na aukcji nr 13 (poz. 87)

² Ibidem, nr 55, s. 53–54; Głogów został podzielony w 1360 r. na część książęcą i królewską, która od 1384 r. nazywana jest częścią cieszyńską; zob. Dąbrowski 1932, s. 507; Ptak 1991, s. 21.

³ Kubiak, Paszkiewicz 1998, poz.: 609, 818, 539.

⁴ Książek 2010, s. 9, 16, 24.

24 maja 1997 r. Warszawskiego Centrum Numizmatycznego⁵. Między innymi z tego powodu można przychylić się do propozycji Borysa Paszkiewicza, który postawił na lubińską atrybucję halerzy z Madonną, na co ma również wskazywać kształt orła z rewersu, z przepaską ale bez krzyża, który powinien być w herbie głogowskiej linii Piastów, oraz podobieństwo stylistyczne do legnickich halerzy ze św. Piotrem, bitych — zdaniem tego badacza — od 1425 do 1448 r. Zauważył on również, że skarby z Pokoju, Wilczkowic i Nasali, w których występuje ta moneta, leżą w strefie, w której monety głogowskie nie są notowane⁶. W skarbie z Wilczkowic znalazł się jednak brakteat z literą *M* (Fbg 725/377), który w świetle odkrycia tłoka mennicznego do bicia tego typu monet na Starym Mieście w Głogowie, można przypisać do Kozuchowa, będącego przecież od 1403 r. siedzibą książąt głogowskich z linii zagańskiej⁷. Równocześnie badacz ten wydatował halerze z Madonną i orłem na 1. połowę XV w., typ 649 przed 1420 r., natomiast typy 648 i 650 między 1420 a 1423/25 r. Jako kontynuację dla tych monet od 1423/5 r. (gdy mennica lubińska została przekazana w ręce miasta) wskazał halerze Fbg 585/181, 586/182 i 586a/- przedstawiające zamiast Madonny z Dzieciątkiem wizerunek z herbu miejskiego (Ryc. 3). Lubin w 1446 r. został zastawiony książętom głogowskim i od tego czasu nie ma tam śladów działalności menniczej⁸.

Ryc. 3. Halerze miasta Lubina z 2. ćwierci XV w.; wg Friedensburg 1887

Przesunięcie datowania tych monet, przede wszystkim typu Fbg 650, na 1. połowę XV w., potwierdzają wyniki badań archeologicznych prowadzonych w latach 1999–2000 na stanowisku nr 7 w Tarnowie Jeziernym (gm. Sława, pow. nowosolski) (Ryc. 4). Interesująca nas moneta (Ryc. 5) znaleziona została na dziedzińcu, w obrębie wykopu nr I w II członie warowni, w warstwie gleby nasyczonej amorficznymi węglami drzewnymi. Była to trzecia, a zarazem ostatnia faza użytkowania terenu. Dziedziniec, na którym zalegała warstwa przepalanej gleby, towarzyszył od południa i od wschodu budynkowi warowni, która w 1. połowie XV w. była miejscem zamieszkania służby i zapleczem gospodarczym siedziby rycerskiej, m.in. specjalizującym się w przygotowywaniu żywności oraz obróbki metali kolorowych. Zamek w Tarnowie Jeziernym był wówczas w prywatnych rękach rodu Rechenberg⁹.

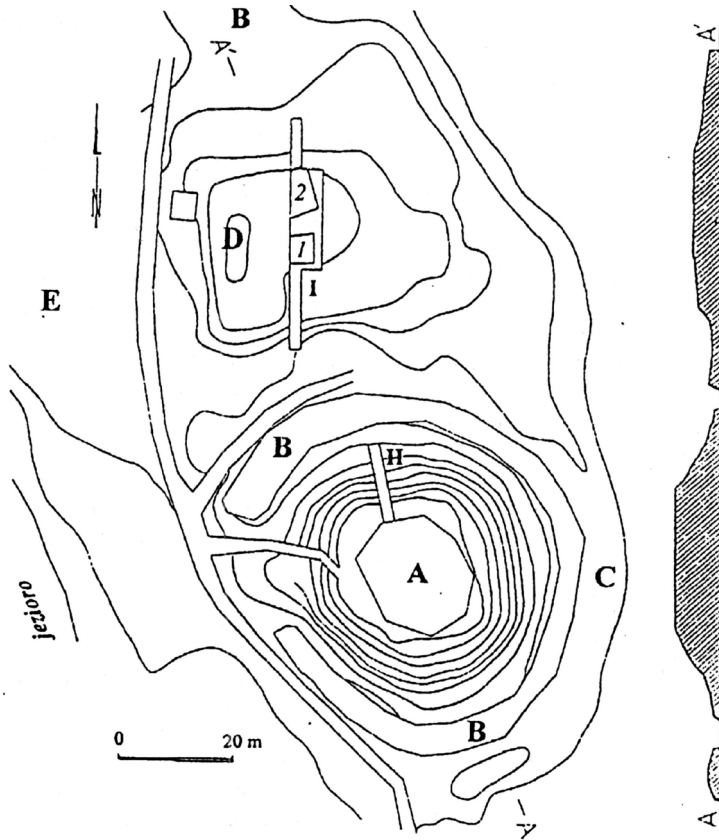
⁵ Grochowska-Jasnos 2010, s. 76, ryc. 7 (nr inw.: MG/N/314).

⁶ Paszkiewicz 2001, s. 81.

⁷ Grochowska-Jasnos 2016, s. 34–39; Friedensburg 1888, s. 263, nr 725 (377).

⁸ Paszkiewicz 2001, s. 81.

⁹ Boguszewicz, Nowakowski, Pozorski 2001, s. 395; Nowakowski 2007, Sprawozdanie, s. 39–41, 50; Nowakowski 2008, s. 236.

Ryc. 4. Plan warowni w Tarnowie Jeziernym. Wykop I, w którym znaleziono halerz, zaznaczony w północnym, II członie (oznaczonym „D”); pozostałe oznaczenia: A — człon I, B — fosy, C — wał zewnętrzny, E — „podzamcze”; wg Boguszewicz, Nowakowski, Pozorski 2001, s. 396, ryc. 1

Ryc. 5. Halerz XV-wieczny z Madonną z Dzieciątkiem z warowni w Tarnowie Jeziernym, wg Boguszewicz, Nowakowski, Pozorski 2001, s. 400. Fot. D. Nowakowski

Zarówno źródła pisane, jak i badania archeologiczne, na podstawie ruchomego materiału archeologicznego, potwierdzają ciągłość osadniczą na terenie Tarnowa Jeziernego od 2. połowy XIII do połowy XV w. Za czasów Henryka III głogowskiego (1278–1309) był ośrodkiem władzy książęcej jako kasztelania. Do śmierci księcia Przemka w 1331 r. znajdował się wyłącznie pod jurysdykcją książąt głogowskich¹⁰. W 1360 r., gdy doszło do podziału dzielnicy głogowskiej między Henrykiem V i jego synami a cesarzem, podzielono również tarnowski majątek oraz samą wieś na część książęcą i królewską (cesarską), o czym świadczą kolejne nadania czynione przez władców czeskich i Piastów głogowskich. W dokumencie dotyczącym podziału okręgu głogowskiego i bytomskiego z 1360 r. zaznaczono, że Tarnów stanowić ma część wspólną księcia Henryka V i Karola IV Luksemburskiego¹¹.

W 1381 r. Waław IV Luksemburczyk nadał rycerzowi Nikolasowi Rechenbergowi królewską część Bytomia Odrzańskiego oraz zamek w Tarnowie Jezieronym w lenno, jako nagrodę za wierną służbę. Dwa lata później król zmienił charakter tego nadania, między innymi z powodu zadłużenia kraju względem rodu Rechenberg, i oświadczył, iż Bytom i Tarnów zostały nadane tytułem zastawu za 1000 kop groszy czeskich¹². Z kolei zgodę na ufortyfikowanie zamku uzyskali Rechenbergowie w 1399 r. od księcia legnickiego Ruprechta, który udzielił jej w imieniu małoletnich wówczas książąt głogowskich, synów Henryka VIII Wróbla (Jana I, Waławawa, Henryka IX Starszego i Henryka X Rumpolda). W dokumencie zaznaczono, iż służyć to miało między innymi wzmocnieniu bezpieczeństwa ziem weichbildu głogowskiego. Jednocześnie książę zastrzegł, iż obiekt ten ma pozostać otwarty dla książąt głogowskich¹³.

Na podstawie materiałów archeologicznych stwierdzić można, iż kres funkcjonowania warowni tarnowskiej nastąpił w 1. połowie XV w. w wyniku pożaru, po którym pozostał poziom przepalonego gruzu. Wydarzenie to związane było prawdopodobnie z działaniami wojennymi, na co wskazują liczne znaleziska elementów uzbrojenia, np. grotów, bełtów kuszy w warstwie, w której była też

---

¹⁰ Boguszewicz, Nowakowski, Pozorski 2001, s. 400. Autorzy zgromadzili wzmianki źródeł pisanych dotyczące Tarnowa Jeziernego; m.in.: *Lehns- und Besitzurkunden Schlesiens I*, s. 121; *Schlesische Urkundenbuch*, 1998, nr 197 i 244; *Inventare II, (Kreis und Stadt Glogau)*, s. 18–19; *Regesten* 1903, nr 5004a; *Regesty śląskie* 1992, nr 55; *Lehns- und Besitzurkunden I*, s. 133. Zob. też Łachowski 2004, s. 223; Nowakowski 2008, s. 39; Dąbrowski 1933, s. 329–333.

¹¹ Nowakowski 2008, s. 114. *Lehns- und Besitzurkunden I*, s. 172–178. Dwa działki w Tarnowie wymieniane są m.in. w dokumentach z lat 1383, 1399, 1469, 1475, [w:] *Inventare II*, s. 34; *Lehns- und Besitzurkunden* 1881, s. 205.

¹² Nowakowski 2008, s. 81, 210; Łachowski 2004, s. 224; *Inventare I*, s. 106; *Inventare II*, s. 33, 34 [za:] Boguszewicz, Nowakowski, Pozorski 2001, s. 400; *Inventare I*, s. 108 [za:] Nowakowski 2008, s. 210.

¹³ Łachowski 2004, s. 197, 224; Nowakowski 2008, s. 41, 173.

moneta¹⁴. Sytuacja taka miała miejsce w 1433 r., w trakcie przemarszu wojsk husyckich posiłkujących Polskę w wojnie z Zakonem Krzyżackim, które stacjonując w pobliżu Sławy zniszczyły okoliczne tereny¹⁵. Do walk na pograniczu głogowsko-wielkopolskim doszło także w 1438 r., w związku ze staraniami Kazimierza Jagiellończyka o koronę czeską¹⁶. Na początku 1439 r. teren księstwa głogowskiego najechał Abraham Zbąski. Mimo że w tym samym roku książęta Głogowa oraz Opola złożyli deklarację uznania Kazimierza po koronacji i udzielili gwarancji swobodnego przemarszu wojsk polskich przez swe terytoria, nadal dochodziło do starć¹⁷. Tak choćby w 1442 r. wojska polskie w odpowiedzi na akcję Ślązaków wyruszyły ponownie z ziemi wschowskiej i dotarły aż na przedmieścia Legnicy¹⁸. Jest to ostateczny termin, kiedy Tarnów Jezierny mógł ulec spaleni. Były to ostatnie walki prowadzone na tym terenie. Warstwę archeologiczną, w której odnaleziony został halerz, najpóźniej datować należy więc na rok 1442, co jednocześnie wskazuje, iż moneta powstała przed porozumieniem monetarnym zawartym przez obie części Głogowa — 23 grudnia 1449 r. — uznawanym przez F. Friedensburga za początek jej bicia. Wówczas Tarnów Jezierny rządzony był przez ród Rechenbergów i znajdował się w obszarze wpływów podzielonego księstwa głogowskiego. Miejsce znalezienia wskazuje też na głogowskie pochodzenie monety. Za taką atrybucją przemawiają jeszcze zapiski Juliusa Blaschkego oraz przedstawienia na pieczęciach głogowskich.

J. Blaschke uważał — prawdopodobnie rozwijając ustalenia Friedensburga — że litera *G* na halerzach głogowskich była herbem całego miasta, a po 1360 r. jego części królewskiej (cieszyńskiej), natomiast w części książęcej wprowadzono na monety Madonnę, patronkę kolegiaty na Ostrowie Tumskim¹⁹. Halerze z literką „G” i orłem cieszyńskim byłyby zatem bite w części cieszyńskiej Głogowa do unii z 1449 r.²⁰ (Ryc. 6). W myśl tej koncepcji halerz z Madonną należałoby przypisać miejskiej mennicy części książęcej Głogowa, a litera *h*, którą dodano przy Madonnie na typie 649, oznaczałaby wspólne przejęcie władzy w księstwie głogowskim przez braci: Henryka IX Starszego i Henryka X Młodszeo w 1418 r. lub objęcie samodzielnych rządów przez Henryka IX w 1423 r.

¹⁴ Boguszewicz, Nowakowski, Pozorski 2001, s. 395; Nowakowski 2007, Sprawozdanie, s. 39–41, 50; Nowakowski 2008, s. 40–41, 81, 114, 210, 236; Dąbrowski 1933, s. 329–333.

¹⁵ Boguszewicz, Nowakowski, Pozorski 2001, s. 400; *Dolny Śląsk* 2009, s. 115.

¹⁶ Olejnik 1985, s. 159.

¹⁷ Olejnik 1985, s. 165.

¹⁸ Olejnik 1985, s. 168; Nowakowski 2008, s. 42; [patrz:] *Inventare I*, s. 106.

¹⁹ Blaschke 1913, s. 75.

²⁰ Paszkiewicz 2000, s. 10–15, 13. Monety z Orłem dolnośląskim z przepaską bili książęta cieszyńscy w Cieszynie.

Ryc. 6. Halerze głogowskie (644, 645, 646) i cieszyńskie (807) z „nibychwórbiciem”,
1. połowa XV w.; wg Friedensburg 1887

Dwaj wymienieni książęta wraz ze starszymi braćmi — Janem i Wacławem — byli spadkobiercami Henryka VIII Wróbla (1378–1397), władcy dzielnicy głogowsko-żagańskiej. Początkowo wszyscy bracia pozostawali pod opieką księcia legnickiego Ruprechta. W 1403 r. władzę w księstwie rozpoczął najstarszy Jan, jednak w 1412/3 r. młodszy bracia wydzielili mu księstwo żagańskie, a w 1417/8 dokonali kolejnego podziału, w którym Wacławowi przypadło księstwo krośnieńskie (z Krosnem i Świebodzinem) a Henrykowi IX i Henrykowi X księstwo głogowskie (z Kozuchowem i Zieloną Górą)²¹.

Źródła pisane z 1367, 1378 i 1419 r. wskazują na działalność mennicy w królewskiej (później cieszyńskiej) części Głogowa²². Źródła mówiące o monetach z części księżęcej pojawiają się dopiero w 1437 i 1438 r. Pierwszy — to dokument wystawiony przez starostę i sędziów czudu głogowskiego w 1437 r.²³, w którym mówi się o transakcji przy użyciu halerzy głogowskich. Z roku 1438 istnieją natomiast wzmianki mówiące o tym, że w czasie kolekt w Krośnie Odrzańskim i Sulechowie zebrano pośród monet śląskich halerze głogowskie razem z kozuchowskimi²⁴. Źródła te nic jednak nie mówią nam o przedstawieniach znajdujących się na monetach.

Argumentem przemawiającym za głogowską atrybucją halerza z Madonną jest też jego podobieństwo ikonograficzne do głogowskich pieczęci miejskich, na których jej postać pojawia się już od 1326 r.²⁵. Matka Boska na monecie trzyma Syna na lewym ramieniu (heraldycznie) i tak samo przedstawiana jest na pieczęciach miasta Głogowa, zarówno przed podziałem, jak i po nim, w obu częściach (Ryc. 7). Tylko na jednej pieczęci z części cieszyńskiej Dzieciątko Jezus siedzi przy prawym ramieniu (Ryc. 8).

²¹ Ptak 1991, s. 22; por. *Głogów* 1994, s. 88.

²² Zestawiają je: Grochowska-Jasnos, Dymytryszyn 2009, s. 30.

²³ Minsberg 1853, s. 425, nr LXI.

²⁴ *Codex diplomaticus Silesiae*, t. XV, s. 49, 52; do 1482 r. Krosno Odrzańskie, Sulechów, Lubsko i Bobrowice znajdowały się w obrębie księstwa głogowskiego, po śmierci Henryka XI (1476) północna część księstwa przypadła na rzecz Albrechta Achillesa i Brandenburgii stając się księstwem krośnieńskim.

²⁵ Gołdyn 2008, s. 48.

Ryc. 7. Pieczęć miejska części książęcej Głogowa z przedstawieniem Madonny z Dzieciątkiem i Orłem dolnośląskim na tarczy z 2. połowy XIV w., wg Saurma-Jeltsch 1870, Taf. III, nr 31

Ryc. 8. Pieczęć miejska części cieszyńskiej Głogowa z przedstawieniem Madonny z Dzieciątkiem i tarczy herbowej z Orłem dolnośląskim poniżej; wg Minsberg 1853, Taf. I/ IV

Natomiast na pieczęciach miasta Lubina, którego patronką również była Matka Boska, od XIV w. Dzieciątko stale siedzi przy prawym ramieniu (Ryc. 9), a dopiero w 1492 r. użyto przeciwnego układu²⁶. Halerze lubińskie z XV w.²⁷ powtarzają motyw lubińskich XIV-wiecznych pieczęci (Fbg 585, 586) (Ryc. 3).

Ryc. 9. Pieczęć Lubina z XIV w., wg Hupp 1898, s. 85

²⁶ Więcej przykładów zob. Grochowska-Jasnos, Dymytryszyn 2009, s. 33–34.

²⁷ Paszkiewicz 2001, s. 81.

Dzięki określeniu chronologii warstwy kulturowej z warowni w Tarnowie Jeziernym, w której znajdował się halerz z Madonną i orłem śląskim, możemy wykluczyć datowanie podawane przez F. Friedensburga (po 23 grudnia 1449 r.), stwierdzając równocześnie, iż musiał być bity w 1. połowie XV w., kiedy Tarnów Jezierny należał do księstwa głogowskiego. Okoliczności te, łącznie z podobieństwem ikonograficznym Madonny na monetach i pieczęciach części książęcej Głogowa, przekazami Juliusa Blaschkego oraz w kontekście kozuchowskiej atrybucji brakteatów z literą *M*, mogłyby wskazywać na głogowskie pochodzenie monety, jednak bez znalezisk tej monety w Głogowie nie sposób to potwierdzić.

SKRÓTY

CDS — *Codex Diplomaticus Silesiae*

Fbg — F. Friedensburg, *Schlesiens Münzgeschichte im Mittelalter*, CDS, Bd. XII, Breslau 1887

WN — Wiadomości Numizmatyczne

BIBLIOGRAFIA

Blaschke J.

1913 *Geschichte der Stadt Glogau und des Glogauer Landes*, Glogau.

Boguszewicz A., Nowakowski D., Pozorski Z.

2001 *Średniowieczne założenie obronne w Tarnowie Jeziernym w świetle badań z lat 1999–2000*, Śląskie Sprawozdania Archeologiczne, t. 43, s. 395–408.

Dąbrowski J.

1932 *Dzieje polityczne Śląska w latach 1290–1403*, Kraków.

1933 *Dzieje polityczne Śląska w latach 1290–1402*, [w:] *Historia Śląska od czasów najdawniejszych do roku 1400*, t. 1, red. S. Kutrzeba, Kraków, s. 329–333.

Dolny Śląsk

2009 *Dolny Śląsk. Monografia historyczna*, pod. red. Wojciecha Wrzesińskiego, Wrocław.

Friedensburg F.

1887 *Schlesiens Münzgeschichte im Mittelalter*, *Codex Diplomaticus Silesiae*, Bd. XII, Breslau.

1888 *Schlesiens Münzgeschichte im Mittelalter*, Theil II, *Codex Diplomaticus Silesiae*, Breslau.

1931 *Die Schlesischen Münzen des Mittelalters*, Breslau.

Głogów

1994 *Głogów. Zarys monografii miasta*, red. K. Matwijowski, Wrocław–Głogów.

Gołdyn P.

2008 *Symbolika religijna i kościelna w herbach miast polskich do końca XX wieku*, Warszawa.

Grochowska-Jasnos M.

- 2010 *Moneta a władca na przykładzie Głogowa książęcego*, [w:] *Wielokulturowe dziedzictwo Głogowa — wczoraj i dziś*, Głogów, s. 55–89.
- 2016 *Dwa tłoki mennicze z badań archeologicznych na Starym Mieście w Głogowie*, Wrocławskie Zapiski Numizmatyczne, nr 1, s. 25–40.

Grochowska-Jasnos M., Dymytryszyn J.

- 2009 *Zarys dziejów mennictwa głogowskiego od końca XII w. do końca XV w.*, Głogowskie Zeszyty Naukowe, nr 6, s. 9–39.

Hupp O.

- 1898 *Die Wappen und Siegel der deutschen Städte, Flecken und Dörfer*, Frankfurt.

Inventare I

- 1908 *Die Inventare der Nichtstaatlichen Archive Schlesiens, I. Die Kreise Grünberg und Freystadt*, [w:] *Codex diplomaticus Silesiae*, K. Wutke (red.), t. 24, Breslau.

Inventare II

- 1915 *Die Inventare der Nichtstaatlichen Archive Schlesiens, II. Kreis und Stadt Glogau*, [w:] *Codex diplomaticus Silesiae*, K. Wutke (red.), t. 28, Breslau.

Kubiak S., (przy współudziale B. Paszkiewicza)

- 1998 *Znaleziska monet z lat 1146–1500 z terenu Polski. Inwentarz*, Poznań.

Książek K.

- 2010 *Monety z dawnego cmentarza przy kościele Salwatora we Wrocławiu: opóźniona depozycja monet w darach grobowych*, WN, r. LIV, 2010, z. 1, s. 7–71.

Lehns- und Besitzurkunden

- 1881 *Lehns- und Besitzurkunden Schlesiens und seiner einzelnen Fürstenthümer im Mittelalter*, t. I, Leipzig.
- 1883 *Lehns- und Besitzurkunden Schlesiens und seiner einzelnen Fürstenthümer im Mittelalter*, t. II, Leipzig.

Łachowski P.

- 2004 *Dzieje wsi w gminie Sława*, [w:] *Sława. Zarys dziejów*, red. W. Strzyżewski, Sława.

Minsberg F.

- 1853 *Geschichte der Stadt und Festung Gross-Glogau*, T. I, Glogau.

Nowakowski D.

- 2007 *Sprawozdanie końcowe z realizacji projektu badawczego p.t. Kasztelania graniczna w Tarnowie Jeziernym. Przemiany przestrzenne i funkcjonalne ośrodka władzy książęcej na Śląsku w XIII–XV w.* (archiwum IAI PAN, Warszawa), s. 39–41, 50.
- 2008 *Siedziby książęce i rycerskie księstwa głogowskiego w średniowieczu*, Wrocław.

Olejnik K.

- 1985 *Obrona polskiej granicy zachodniej od końca XIV do schyłku XVIII wieku*, Poznań.

Paszkievicz B.

- 2000 *Halerze wrocławskie i niewrocławskie. Kwestie atrybucji (II)*, Wrocławskie Zapiski Numizmatyczne, nr 1–2, s. 7–16.
- 2001 *Średniowieczne mennictwo w Legnicy, Brzegu i Lubinie*, [w:] *Silesia Numismatica. Ducatus Lignicensis et Bregensis*, Liber 1, red. Borys Paszkiewicz, Legnica, s. 65–90.

Ptak M.

- 1991 *Zgromadzenia i urzędy stanowe księstwa glogowskiego od początku XIV w. do 1742 r.*, Wrocław.

Regesten

- 1903 *Regesten zur Schlesischen Geschichte*, [w:] *Codex diplomaticus Silesiae*, red. C. Grünhagen, K. Wutke, t. 22, Breslau.

Regesty śląskie

- 1992 *Regesty śląskie*, red. W. Korta, t. 5, Wrocław–Warszawa.

Saurma-Jeltsch H.

- 1870 *Wappenbuch der schlesischen Städte und Städtel*, Berlin.

Schlesische Urkundenbuch

- 1998 *Schlesische Urkundenbuch*, red. W. Irgang, D. Schadewaldt, t. 6, Köln–Weimar–Wien.

A HELLER WITH THE IMAGE OF VIRGIN MARY WITH THE CHRIST CHILD FOUND IN TARNÓW JEZIERNY (THE WSCHOWA DISTRICT)

(Summary)

Ferdinand Friedensburg, a 19th century Silesian numismatist, ascribed the hellers with the half-figure of Virgin Mary with the Christ child on her left arm and the Lower Silesian Eagle with a band on the reverse (Friedensburg 648/283, 649/280, 650/282) (Fig. 1) to the city of Głogów. He dated the beginning of their coinage to 1449 when both parts of Głogów, divided between the Głogów and Cieszyn dukes, agreed on the common coinage standard for the ducal and ‘royal’ (i.e. Cieszyn) parts.

This conclusion is questioned by Borys Paszkiewicz, who points to Lubin and the 1420s as the location and time of the coinage. According to him, in 1423, when the Lubin mint was taken over from the duke by the city authorities, the hellers with the half-figure of Virgin Mary were replaced by hellers with the image of Virgin Mary on the torso of the eagle as it was shown on Lubin’s seals, Friedensburg types 585 (181), 586 (182), 586a (Fig. 2).

The archaeological research in the castle in Tarnów Jezierny (Fig. 4) confirmed that the heller with Virgin Mary could not be the result of the 1449 coinage agreement. The coin with the same image, type Friedensburg 650 (Fig. 5), was found in a burnt layer of the last phase of use, which — based on archaeological and written sources — was dated to 1442 at the latest.

The heller could, however, be a Głogów coin, as in the first half of the 15th century Tarnów Jezierny belonged to the Duchy of Głogów. According to Julius Blaschke, a Głogów historian and teacher who lived at the end of the 19th century and in the beginning of the 20th century, after the division of Głogów into the royal and ducal parts in 1360, the latter was the place where coins with the image of Virgin Mary, the patron of Głogów collegiate church were struck. The letter *h* next to Virgin Mary on the type Friedensburg 649 may refer to the commencement of the joint rule over the Głogów Duchy of Henry IX the Older and Henry X the Younger in 1418 or the beginning of the independent reign of Henry IX in 1423. The existence of separate monetary systems in both parts of the city in the first half of the 15th century is confirmed in documents. Apart from that, the image of Virgin Mary from the hellers is similar to that from city seals of both parts of Głogów (Fig. 7). On the other hand, Lubin seals feature Virgin Mary holding the child on her right arm (Fig. 8) and Lubin hellers with Virgin Mary on the torso of the eagle (Friedensburg 585 and 586, Fig. 3) faithfully copy the composition from the Lubin seals.

If the hellers with Virgin Mary are indeed Głogów coins, the monetary agreement from 1449 must have meant the discontinuation of their coinage and resulted in the introduction of a new type of heller coin.

Adres autora / The author's address:

Marzena Grochowska-Jasnos

Muzeum Archeologiczno-Historyczne w Głogowie

Brama Brzostowska 1, 67-200 Głogów

marzena.grochowska-jasnos@osmza.glogow.pl